

Hospital
de
Coléricos.

epidemia

Sección de Higiene

Nº 62

Por la Dirección general de Beneficencia y Sanidad, en orden fecha 19 del tres y medio.

conviene, se reclama a este Gobierno de mi cargo, la remisión en un plano muy breve, a aquel Centro directivo, de un ejemplar del Reglamento de Higiene y vigilancia de la prostitución vigente en esta provincia, acompañado de un cuadro estadístico en que se lleve con separación de los Capitaes y pueblos, el número y clases de casas toleradas, dueñas y meretrices que se hallan inscritas actualmente en el registro especial y el término medio men-

Alre.
A las once y media
trajeron una mujer colérica
junto con dos niños, el mayor

La madre ha fallecido a las siete y cuarto, los niños no tienen novedad.

Como su permanencia en este hospital les puede perjudicar su salud, espero se servirá disponer donde se puedan trasladar para que no enfermen.

Dios.

Perseguint microbis

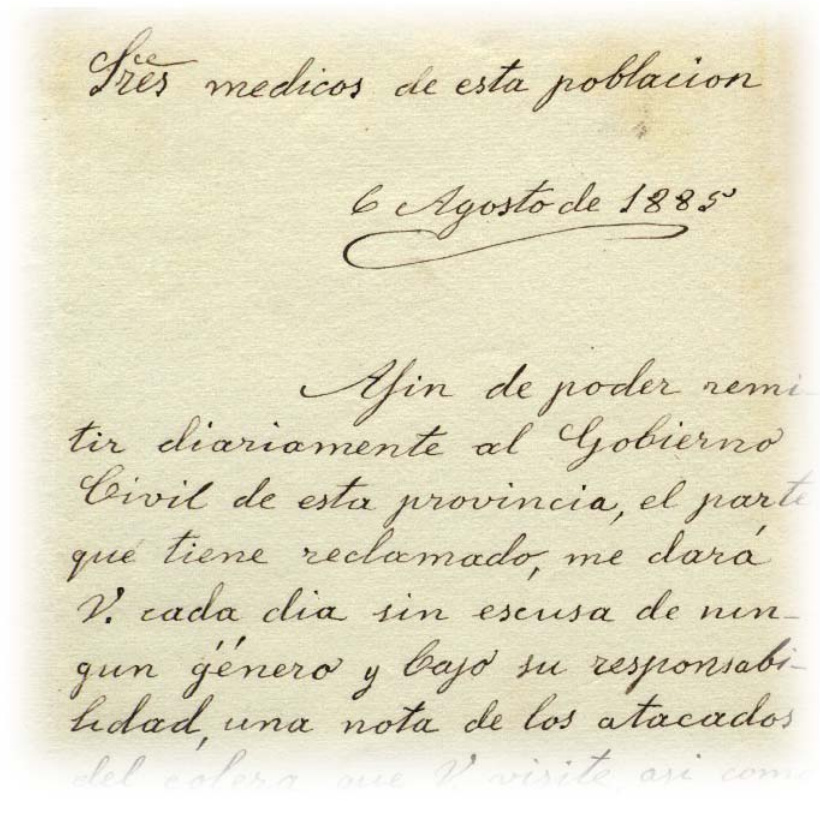
Objectius generals dels materials didàctics

Objectius	Dossier	Objectiu general	Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3
Objectiu 1	Perseguint microbis	Comprendre que la història es construeix mitjançant fonts primàries	Reconèixer que cada document conté informació sobre un fet concret.	Aprendre a extraure informació de documents diversos i que aquesta informació no és igualment rellevant.	Aprendre a ordenar i classificar la informació proporcionada per les diverses fonts documentals, atenent a la finalitat de reconstruir algun aspecte del passat.
Objectiu 2	Els problemes de cada dia	Adquisició i avaluació d'informació històrica a partir de les fonts documentals.	Adquirir informació a partir d'una font històrica seleccionada prèviament.		
	Guirigay 69	Adquisició i avaluació d'informació històrica a partir de les fonts documentals.	Adquirir informació a partir d'una font històrica seleccionada prèviament.	Adquirir informació a partir d'una font gràfica de la història.	Adquirir informació d'una font gràfica i contextualitzar-la en el seu moment històric.
	A favor de qui estaven?	Adquisició i avaluació d'informació històrica a partir de les fonts documentals.	Adquirir informació a partir d'una font històrica seleccionada prèviament.	Adquirir informació històrica a partir de fonts diverses que contenen més informació de la que es necessita per a realitzar una tasca específica i seleccionar tipus de fonts que podrien ser útils per a proporcionar informació en una investigació històrica.	Demostrar una consciència creixent del caràcter de les fonts i llurs diversos usos i limitacions, les circumstàncies que varen conduir a la seva creació i si es poden emprar dades que siguin millors.
Objectiu 3	Els estranys motius del senyor Saladrigas	Comprendre que la recerca històrica es basa en la formulació d'hipòtesis sobre els fets.	Ordenar les fonts amb la finalitat d'obtenir una conclusió provisional lògica. A l'hora d'explicar problemes històrics, situar alguns fets, causes i conseqüències en un ordre lògic d'importància.	Comprendre que per examinar els fets poden ser necessàries diverses hipòtesis de treball.	Intentar contextualitzar amb els fets històrics de cada moment, una hipòtesi concreta.
Objectiu 4	Perseguint microbis	Comprendre que el procés històric està subjecte a canvis constants que només poden ser estudiats mitjançant la comparació.	Establir comparacions entre l'abans i el després.	Verificar i jerarquitzar els canvis ocorreguts en un espai temporal.	Aprendre que hi ha elements més resistents al canvi que d'altres, i que en les nostres societats, moltes de les nostres certeses i creences també estan destinades a canviar
Objectiu 5	Entrem en una fàbrica del segle XIX	Ser conscient que per treballar els documents del passat cal aprendre un sistema de classificació i anàlisi de tot tipus de fonts.	Aprendre a classificar fonts gràfiques en funció de les seves informacions.	Aprendre a classificar fonts gràfiques i textuales entenent que cada font pot proporcionar, simultàniament, moltes informacions de naturalesa variada.	Aprendre a relacionar diverses informacions d'un conjunt de fonts variades.

Perseguint microbis

Contingut del dossier

El dossier conté un conjunt de documents pertanyents a ple segle XIX, referits a la situació sanitària d'una ciutat industrial en l'eclosió de la revolució industrial. Es tracta d'un conjunt d'informes, circulars, cartes i bans, relacionats amb el desenvolupament de dues malalties infeccioses i el seu tractament epidemiològic. El dossier també conté algunes pàgines de manuals d'història de la medicina d'aquesta època. (s'adjunta una relació de tota la documentació).

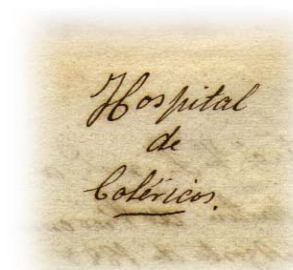

Objectius del dossier

Aquest dossier pretén aconseguir dos objectius principals. Per una banda, que l'alumnat pugui comprendre que la història es construeix mitjançant fonts primàries, i, per altra, comprendre que el procés històric està subjecte a canvis constants que només poden ser estudiats mitjançant la comparació. Per assolir aquests dos objectius, s'ha utilitzat documentació relativa a les epidèmies de malària i còlera que es s'abateren sobre alguns indrets del nostre país entre 1837 i 1885.

La documentació existent a l'Arxiu de Sant Martí de Provençals és extraordinàriament completa en aquest tema i permet investigacions de tota mena. El nostre propòsit és utilitzar aquestes fonts per mostrar els processos de continuïtat i de canvi en la història. Partim de l'evidència que la història i el pas del temps només és observable si s'enregistren els canvis i es comparen. Per tant, cal ensenyar l'alumnat a observar els processos de canvi mitjançant les comparacions.

L'estudi dels canvis i continuïtats s'ha centrat en la documentació de diversos casos de còlera i malària que van succeir a Sant Martí en els anys 1837, 1865 i 1885.

Objectiu general 1

Comprendre que la història es construeix mitjançant fonts primàries.

Nivell 1

Reconèixer que cada document conté informació sobre un fet concret.

Nivell 2

Aprendre a extraure informació de documents diversos i que aquesta informació no és igualment rellevant.

Nivell 3

Aprendre a ordenar i classificar la informació proporcionada per les diverses fonts documentals, atenent a la finalitat de reconstruir algun aspecte del passat.

Objectiu general 4

Comprendre que el procés històric està subjecte a canvis constants que només poden ser estudiats mitjançant la comparació.

Nivell 1

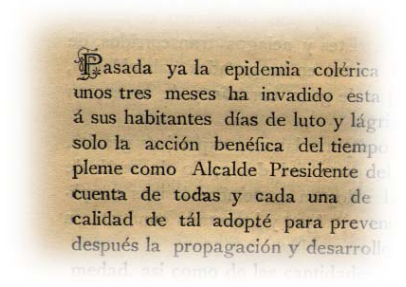
Establir comparacions entre l'abans i el després.

Nivell 2

Verificar i jerarquitzar els canvis ocorreguts en un espai temporal.

Nivell 3

Aprendre que hi ha elements més resistents al canvi que d'altres, i que en les nostres societats, moltes de les nostres certeses i creences també estan destinades a canviar.

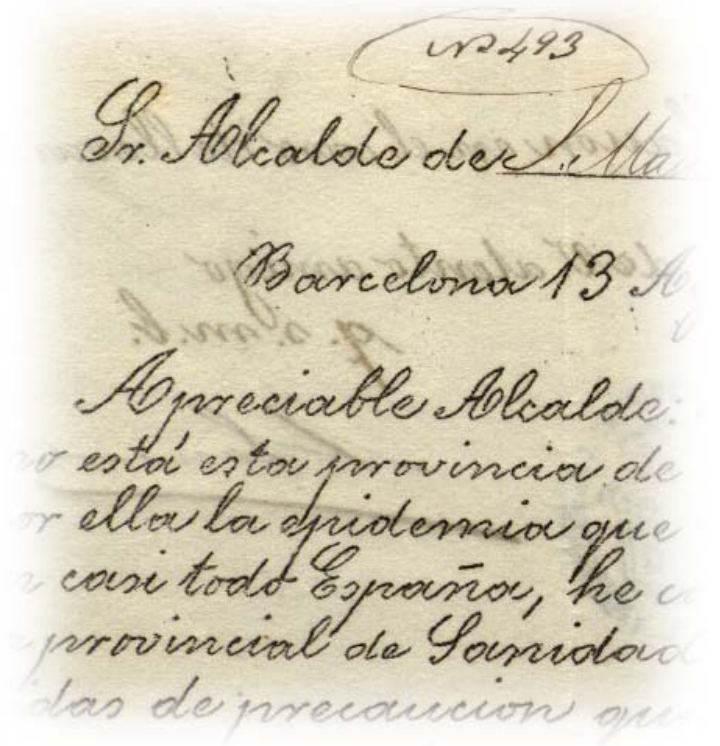

Suggeriments de treball pel professorat

El dossier que teniu a les mans és un conjunt seleccionat de documents relatius a tres epidèmies succeïdes a Sant Martí en els anys 1837, 1865 i 1885.

La metodologia que proposem és començar per plantejar alguns interrogants sobre l'esdeveniment a investigar. Com sigui que es tracta d'epidèmies d'infeccions no eradicades actualment en el món, com és el cas del còlera i la malària, es podria començar per conèixer la situació actual de les dues malalties.

L'alumnat hauria d'adonar-se de la naturalesa mortífera dels dos mals en una àmplia zona del món subdesenvolupat. La malària, juntament amb el còlera representava a finals del segle XX més d'un 25 % de les morts per malalties infeccioses que es produeixen en el món. Aquestes malalties en el món desenvolupat i ric gairebé no hi són, i en tot cas, es combaten eficaçment. Per tant, són malalties curables per a nosaltres, però esdevenen terribles en els països pobres. Només cal consultar les dades d'algunes ONG per adonar-se de l'abast del problema.

12493

Sr. Alcalde de S. Martí

Barcelona 13 de Agosto

Apreciable Alcalde:

Yo estoy en esta provincia de...
por ella la epidemia que...
la salud pública, la que por casi todo Español, he...
con la aglomeracion de per... provincial de Sanidad...
de puntos epidemiados que... das de precaucion que...

Pautes concretes de treball

Per tal d'introduir de manera general el tema de recerca, es podria demanar a l'alumnat que a través d'una cerca a Internet o en altres fonts d'informació busquessin les principals zones afectades actualment per aquestes malalties i veure quines són les seves principals conseqüències. A l'alumnat es poden plantejar les següents preguntes:

Quines són les causes d'aquesta situació?

Podria solucionar-se el problema únicament amb una decidida intervenció mèdica? N'hi hauria prou?

Com es va fer, en el nostre país, per eradicar aquests mals terribles?

El segon pas que cal realitzar és una anàlisi de la documentació d'arxiu que es presenta en el dossier amb la finalitat de veure quin ha estat el procés històric que ha portat a controlar les malalties en el món ric. Per aquest motiu, cal estudiar les fonts primàries que oferim i que es subministren segons un ordre pràcticament aleatori. Per tant, caldrà ordenar la informació de forma cronològica, com a primera tasca. Els alumnes podrien fer una fitxa per a cada document on es mostressin les principals dades aportades per cada document. En cada fitxa hi haurà la següent informació:

Any, mes i dia

Lloc d'emissió i lloc de recepció

Tipus de document (comunicat, còpies, peticions, etc.)

Informació que aporta

Problema o fet que ha motivat el document

Persones i llocs que s'esmenten

*Habiendo
caso omiso de la com
que le dirigió el Ce
de Alcalde D. Luc
Vni, al objeto de*

Una altra de les vies per obtenir informació dels documents que aporta el dossier seria l'elaboració d'un fitxer perforat. Si s'optés per aquesta via, caldria consultar el dossier «Entrem en una fàbrica del segle XIX».

Pautes concretes de treball

En tot cas, tant si s'opta per una via o una altra, seria convenient descobrir els següents interrogants:

- Com era la localitat o el territori en l'època en què s'hi van abatre aquestes epidèmies? Quants habitants tenia el territori? També cal esbrinar quines eren les seves condicions de vida: la qualitat de l'habitatge, l'alimentació, l'estat dels carrers, les aigües estancades, els tipus de treball, etc.
- Quina era la naturalesa de la malaltia en la primera epidèmia coneguda i que en deien "febres terciànes"? Cal esbrinar: les causes, els símptomes, el tractament que rebien els malalts, la letalitat, així com la reacció de la societat civil davant de l'epidèmia. L'acceptaven com un fatalisme inevitable o bé es tractava d'un càstig de Déu? Produïa ràbia entre la població la ineficàcia amb què actuaven les autoritats?
- Com va actuar la malaltia en les epidèmies subsegüents? Quines causes van provocar el mal en aquests casos? Hi havia els mateixos símptomes?
- Quines diferències hi va haver entre els tractaments epidemiològics donat a 1837, 1865 i 1885? Com va variar el diagnòstic i el tractament des del punt de vista mèdic-científic? Van canviar les mesures higiènic-sanitàries entre principis i finals de segle? Va ser la mateixa l'atenció que van parar les autoritats a l'epidèmia de 1837 i 1885?
- Per establir aquestes comparacions, cal fer esment a les causes dels canvis i, en aquest sentit, cal plantejar-se quines novetats en l'àmbit científic poden haver generat aquests canvis. També cal plantejar-se si hi va haver posicions científicament reaccionàries que van impedir l'aplicació de remeis més eficaços. Finalment, cal preguntar-se si el desenvolupament d'una societat industrial complexa podria haver influït en els canvis esmentats.
- L'estudi històric que acabem de fer, ens mostra com s'hauria d'actuar en els països pobres, de misèria endèmica, per atacar i eradicar aquestes malalties?

Aquestes qüestions poden ser un primer pas per aproximar l'alumnat als temes que planteja el dossier. Donada la complexitat de la temàtica, creiem necessari introduir en aquest punt alguns comentaris sobre la situació de Sant Martí de Provençals en l'època de les grans infeccions, sobre les febres tercianes i el seu tractament a la primera meitat del segle XIX, sobre el còlera i les seves formes de tractament al llarg de l'esmentada centúria així com els avenços mèdics sorgit de les investigacions de Koch, Pasteur i altres.

CON MOTIVO DE LA
Epidemia Colérica de 1885.

SAN MARTIN DE PROVENÇALS

Imprenta de Mestre y Aymerich, Rovira, 17

decir lo que copio.
La Comisión de Higiene de
la Junta provincial de Sanidad
con fecha ocho del actual ha emitido
el siguiente dictamen. — Enterada la
dictaminante que abajo escribo de la
comunicacion enviada a la Junta
provincial de Sanidad por el Sr.
Sr. Gobernador civil de la provincia en
tres del corriente mes de Octubre, y previa
una detenida inspeccion de la localidad
tiene el honor de exponer que el depósito
de cerdo denunciado en ella esta constituido
por ocho departamentos etc.
(Copia)
Lo que traslado a V. para su con-
sideracion y al fin de que cumplimente

1. La ciutat en què es va generar la documentació. Aigües putrefactes i fàbriques.

L'any 1888 s'inaugurava a Barcelona la Gran Exposició Internacional. Amb aquest motiu, l'Ajuntament de la població de Sant Martí de Provençals editava una *Guia* per als visitants. Un exemplar de la mateixa es troba dipositada en l'Arxiu de districte. En aquesta guia es descriu com era la població esmentada i que avui constitueix un més dels districtes de la ciutat comtal. Ja en el pròleg queda clar que:

«este pueblo, que apenas lo era treinta años atrás, háse convertido en menos de dicho número de años, en una de las poblaciones más importantes del llano de Barcelona (...) Su población que no excede de unas 26.000 almas, está compuesta en sus tres cuartas partes de gentes procedentes de todas las provincias de España y aun del extranjero, de manera que puede decirse que todas se hallan aquí representadas».

És a dir que, a mitjans del segle XIX es tractava d'un poble que en menys d'un terç de segle havia rebut una extraordinària emigració. Aquest fet no ha de sorprendre ja que en la llista d'indústries que es citen en la mateixa guia (on es troba un gran nombre de publicitat sobre les mateixes), es mencionen sis fàbriques de filats, vuit filats i teixits, altres vuit de teixits, tretze d'estampats, una de teles metàl·liques, onze de «blanqueo» de cotó, dotze de tint, dotze de «curtir», vuit de farines, tres foneries de ferro, quinze de coure, així com altres moltes de raspalls de dents, alcohols, pintes, sabons, licors, midó, etc. Es tractava, sense dubte, d'una típica ciutat industrial situada a pocs quilòmetres de Barcelona, el gran centre industrial i manufacturer de l'Espanya del segle XIX. Un decret de 29 d'abril de 1897 posava fi a aquest municipi industrial que quedava integrat, juntament amb altres cinc municipis més, al terme municipal de Barcelona.

L'esquema industrial d'aquesta perifèria industrial barcelonina és clar: ja en el segle XVIII tot el municipi de Sant Martí es trobava ple de «prats d'indianes», en els quals es «blanquean» i depuren les peces de teixit en cru abans de ser tenyides o estampades. Aquests procediments exigien gran quantitat d'aigua bullint i suficient superfície per ventilar els teixits. La població es situava en un pla envoltat per sèquies, i hi havia prats suficients per a estendre-hi la roba...

L'operació implicava un tràfec continu de mercaderies, ja que la roba es teixia a la ciutat, a intramurs. Després era transportada als prats d'indianes per al seu blanqueig; es tornava a introduir a Barcelona per a l'estampat; després s'havia d'assecar, etc. Aquest tragí de roba des de l'interior de la ciutat emmurallada a un camp situat a l'exterior obligava a molts treballadors a quedar-se al camp, ja que les portes de la ciutat es tancaven aviat (segons l'horari solar) i no tornaven a obrir-se fins l'endemà. Així doncs, calia fer nit fora. Aquesta situació explicava les precàries condicions de vida d'aquests treballadors que malvivien enmig de les sèquies, de les teles, dels horts... Així va néixer una de les ciutats industrials més complexes d'Espanya i, a la vegada, més paradigmàtiques.

2. Les «febres tercianes» i el seu tractament a la primera meitat del segle XIX, segons les fonts.

El creixement havia estat caòtic. Per tot arreu s'alçaven edificis amb les seves negres xemeneies, enmig de cremalls, i petits coberts que es transformaven en habitatges obrers improvisats. No existia la recollida de deixalles ni tampoc una xarxa de clavegueram. Les aigües brutes i putrefactes es dirigien a les sèquies que, freqüentment, es barrejaven amb les aigües dels pous destinats al consum humà. A més, enmig dels habitatges hi havia animals (porcs, gallines, cabres, etc.). A tot això s'unia l'amuntegament de les famílies en molt poc espai, transitant carrers fangosos, amb un fang negre, ja que Sant Martí s'estenia per una zona plana, tradicionalment ocupada per prats de ràpida inundació. Naturalment, els propietaris de la majoria d'aquestes noves indústries acostumaven a viure a Barcelona, allunyats d'aquesta acumulació de fum, brutícia i greixum. Aquesta situació catastròfica des del punt de vista sanitari es va agreujar amb el desenvolupament industrial i el creixement incontrolat, tot i que les condicions precàries d'higiene ja eren anteriors a la industrialització.

Pautes concretes de treball

Vegem aquest document, extret del llibre d'actes municipal i corresponent a la sessió del 5 de desembre de 1837, és a dir, una dècada abans del fort creixement industrial:

Reunido en la sala capitular de este Pueblo el Mgco. Ayuntamiento Constitucional del mismo en el día de esta fecha al objeto de tratar sobre las calenturas intermitentes reinantes en esta población en la actualidad por los grandes estragos que de sus resultas se experimentan se tuvo por voto general el ponerlo en conocimiento del Muy Ilustre Jefe Superior Político para que resuelva lo que tenga por conveniente habida razón del oficio que a la letra sigue:

«Es uno de los deberes esenciales de las autoridades locales informar a los superiores de las desgracias que aflijan a su población para que estos con sus sabios conocimientos y disposiciones pongan el remedio al mal que aquellos padecen y en su consecuencia debo poner en noticia de V.S.I. (vuestra señoría ilustrísima) que la parte de esta población desde la acequia Condal hasta la playa siempre ha padecido todos los años fiebres llamadas tercianas, pero estas seguían su curso de poca duración y empezando a declinarse luego desaparecían, los habitantes no hacían caso de ello mayormente porque sólo algunos eran atacados y estos casi nunca víctimas de este azote. Pero, Ilustre señor, este año pues es raro el que se ha escapado y de muchas casas todos sus sujetos atacados con mayor gravedad que lo acostumbrado; algunos fallecimientos de sus resultas y al fenómeno nunca visto después de haber calmado volverse a repetir con mas fuerza recayendo los mismos que lo habían pasado y acompañado de síntomas alarmantes a puesto esta población en una consternación dolorosa: no me es desconocido M.I.S. (muy ilustre Señor) el principal agente de la causa que produce estos males efectos es de las exhalaciones de aguas estancadas en las numerosas acequias y estancas de este lugar, cuya limpieza se efectuaba anualmente; pero hace cuatro años a esta parte I.S. (Ilustre Señor) que no se ha hecho lo que ha acumulado cantidad enorme de pestilente lodo que las escasas lluvias no han sido suficientes para neutralizar.

Por lo ante dicho verá S.I. (Señoría ilustrísima) la necesidad que hay de nombrar personas inteligentes para inspeccionarlo junto con los facultativos que asisten a los enfermos para que propongan los medios mas eficaces y expeditivos para atacar las causas en su origen impidiendo con ello futuro desarrollo desastroso; el conocido celo de V.S. para el bienestar de los pueblos que afortunadamente se hallan bajo la protección de V.I. (vuestra ilustrísima) hacen concebir fundadas esperanzas a este que no en vano han acudido a V.I.S. para el alivio deseado de sus dolencias y así será de grande satisfacción por haberme cabido las honras de ser el órgano por donde ha llegado el conocimiento a V.S. San Martín de Provencals, diciembre, 5, 1837".

Per tal d'estudiar el document anterior, els alumnes hauran de fixar-se en les següents dades:

Any, mes i dia: 5 de desembre de 1837

Lloc d'emissió i lloc de recepció: Sant Martí de Provençals al "Jefe Político Provincial" (una mena de governador civil).

Tipus de document : comunicat que inclou una petició d'ajuda d'una malaltia epidèmica.

Informació que aporta: El document esmentat fa referència a les «febres tercianes», és a dir, febres intermitents que acostumaven a repetir el tercer dia, d'on deriva el seu nom. En realitat es tractava de paludisme o malària. Era una infecció causada per protozous intracel·lulars del gènere *Plasmodium*. Aquesta malaltia la transmetien les femelles del mosquit *Anopheles*. Per tant, era una malaltia endèmica en les zones amb aigües estancades com Sant Martí. Si la malaltia no causava la mort en l'infectat es produïa certa immunitat. Moltes persones tenien immunitat natural o adquirida. En tot cas, els que patien la malaltia l'acostumaven a incubar durant un període variable de temps que oscil·lava entre vuit dies i un mes. El quadre clínic estava dominat per unes crisis de febre: després d'unes hores de malestar, cefalea i miàlgia, apareixien esgarrafances intenses; seguidament, febres que podien arribar fins als 41 graus C. Aquesta situació acostumava a durar entre dos i sis llargues hores; al final, el malalt presentava un gran abatiment, somnolència i suava molt. Avui, si no es realitza cap tractament, normalment moren el 25% dels afectats durant els primers quinze dies.

Problema o fet que ha motivat el document: l'aparició de les febres tercianes o malària.

En el primer terç del segle XIX, relacionaven la malaltia amb les aigües estancades; creien que d'aquestes aigües i iodes negres emergia un aire pestilent que produïa la malaltia:

«el principal agente de la causa que produce estos males efectos es de las exhalaciones de aguas estancadas en las numerosas acequias y estancas de este lugar, cuya limpieza se efectuaba anualmente; pero hace cuatro años a esta parte I.S. (Ilustre Señor) que no se ha hecho lo que ha acumulado cantidad enorme de pestilente lodo que las escasas lluvias no han sido suficientes para neutralizar».

Naturalment la medicina de l'època desconeixia l'existència de bacteris i microbis; tot s'atribuïa a la «corrupció de l'aire», fet pel qual hi havia metges que insistien en la necessitat de cremar brea o sofre pels carrers; altres recomanaven els banys calents i freds o bé fer sangries i, fins i tot, el vòmit purgatiu. Un facultatiu francès, el doctor Le Roy va escriure l'any 1850 un llibre, traduït al castellà amb el significatiu títol de Medicina curativa o la purgación en el qual explicava que en el cos humà hi ha humors vivificants i humors corruptes. Els primers eren els que mantenien la vida i els segons eren els causants de la mort. El doctor Le Roy ho explica de la següent manera:

«El hombre al nacer lleva consigo un germen de corrupción y de corruptibilidad transmisible con el principio de la existencia, y al nacer recibió de sus padres el principio de su vida y también el de su fin (...) Si son pocas las personas que llegan a una edad avanzada depende de que la corrupción primitiva se halla bajo influencia de causas ocasionales que aumentan la corrupción natural y en este caso, si se acelera su desarrollo y puede resultar la corrupción pútrida, se declara la enfermedad mas o menos maligna(...) Entre los fluidos debe hacerse distinción de aquellos que sirven para sostener la existencia y los que pueden convertirse en instrumentos de su destrucción como a mas susceptibles de corromperse. (...) Una de las materias corruptoras de los humores, y la mas general, es sin duda el aire cargado de exhalaciones infectas y putrefactas, tales como las que salen de subterráneos, fosos, cloacas, letrinas, en que hay descomposición de sustancias animales; las partículas de dichas exhalaciones pueden difundirse por el aire que se respira (...) La proximidad de pantanos lagunas, estanques y otras aguas encharcadas es temible, pues lleva con la misma absorción la corrupción a los humores.(...)».

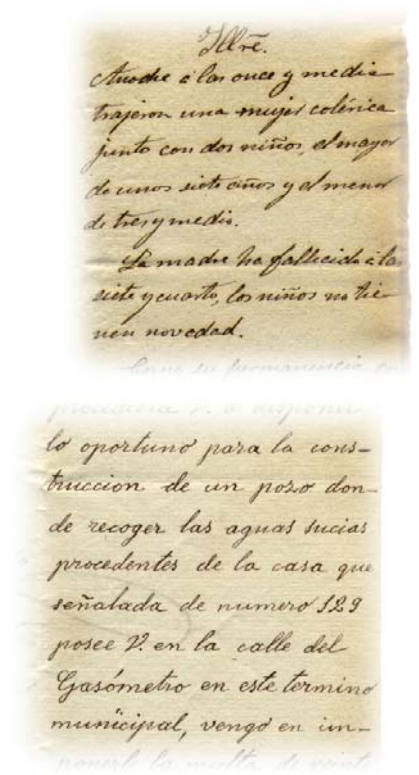
Com es podien eliminar els humors corruptes? Com que aquests humors s'introduïen des de l'exterior i augmentaven la «corrupció» de l'organisme, la millor solució era eliminar-los mitjançant la purgació. Purgues, tècniques per suar i vomitius eren els instruments d'aquest tipus de medicina. Per exemplificar-ho citem de nou a Le Roy:

«Reconocida ya la causa de las enfermedades por hechos innumerables, los medios de la medicina curativa no pueden ser otros que los purgantes, administrados empero según las circunstancias y conforme a las reglas que prescribimos. (...)».

Com es tractava la malària a Sant Martí segons els documents? No es menciona explícitament, tot i que queda clar que els facultatius que atenien els malalts tenien molt poques possibilitats d'incidir en la curació dels mateixos. El mètode recomanat en el manual de *Medicina curativa* és molt clar en parlar de les febres tercianes:

«El vómito purgativo es muy necesario casi siempre y debe empezarse por él el tratamiento de las calenturas, y después de haber continuado con algunas tomas del purgante, se repite otra vez».

En tot cas, ni a Sant Martí ni a cap altre lloc es prenen mesures anti-epidèmiques; s'assumeix que la malaltia causa anualment alguns morts. Es relaciona el mal amb les sèquies brutes, però no es pren encara cap mesura per netejar-les. En el document presentat es dóna coneixement al cap polític de l'existència del mal, esperant que el resolrà. Naturalment, tampoc les autoritats polítiques o sanitàries provincials es trobaven en condicions d'afrontar el mal. De la mateixa manera succeirà en anys successius amb altres epidèmies com la del còlera, documentada en els anys 1854, 1858, 1860, 1865, 1871-1874, 1884, 1885, etc.

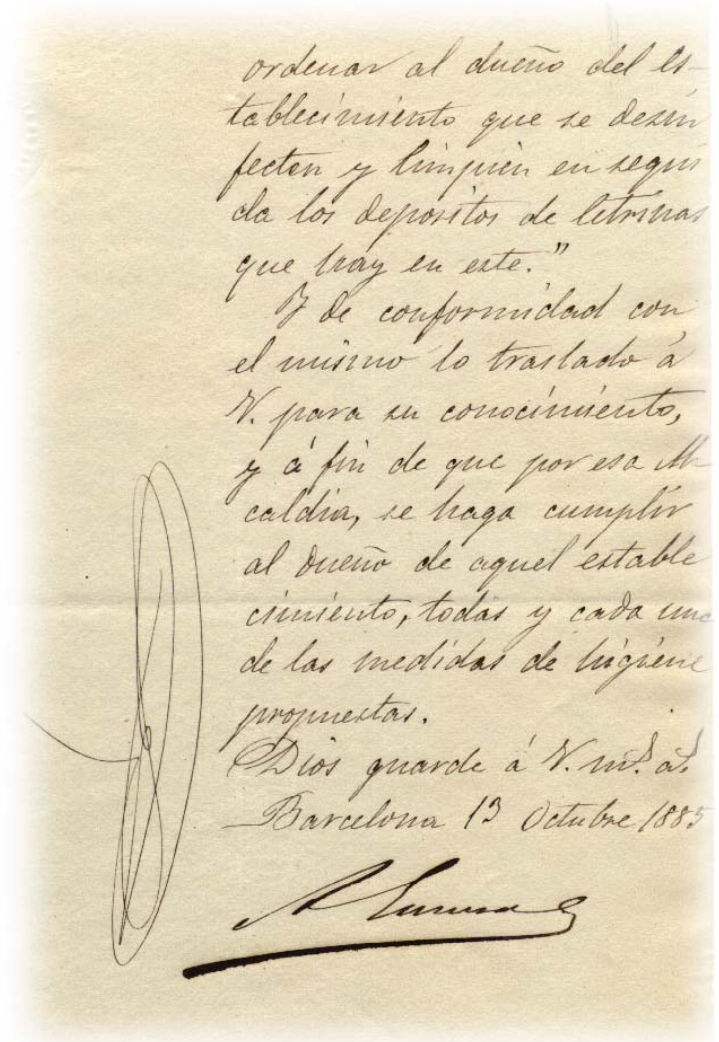

3. El còlera «morbo asiàtic». Els primers tractaments documentats i la seva evolució.

El còlera, juntament amb el tifus, va assotar constantment la societat del segle XIX. Havia arribat a la regió que avui coneixem com Alemanya l'any 1831, a Gran Bretanya l'any 1832... La primera epidèmia es produí a Espanya l'any 1834.

A Sant Martí de Provençals la primera notícia sobre un cas de còlera en el poble la dona el metge local el 3 d'agost de 1854, mitjançant notificació a l'alcalde. En el document, el facultatiu notifica haver visitat una dona que estava infectada «de la enfermedad sospechosa que se está observando en los habitantes de la capital nuestra convecina». Transcorren gairebé dues setmanes fins que les autoritats reaccionen. Prohibeixen que es molesti els transeünts, que s'aturi als viatgers i que la població s'abstingui d'aplicar quarantenes, ja que tot això molesta i interfereix el comerç. Els remeis que s'acostumen a prescriure són obligar al malalt a fer llit, procurar que s'abrigui molt per tal que suï, donar-li infusions de camamilla, te, menta amb pa i aigua d'arròs. Quan el còlera presentava vòmits era prescriptiu el làudanum, bicarbonat i aigua molt calenta. Gràcies al document elaborat dos anys després d'aquest brot epidèmic sabem com es va combatre la malaltia. L'informe esmenta com els principals veïns així com l'alcalde fugiren de la població. Un tinent d'alcalde improvisà un local per a tractar els infectats, recaptà recursos per a mantenir el local que van denominar «local provisional»; es contractaren infermers, metges, enterramorts, etc.

L'epidèmia de 1865, una dècada després, ens ha deixat un altre informe en l'Arxiu en el qual es descriuen els passos que va viure la malaltia en aquesta ocasió. Ara sí que existeix un informe de com va progressar la malaltia.

Pautes concretes de treball

Per tal d'estudiar aquest document, els alumnes, com en el cas anterior, hauran de fixar-se en les següents dades:

Any, mes i dia: 17 de desembre de 1865

Lloc d'emissió i lloc de recepció: Sant Martí de Provençals al "Jefe Político Provincial" (una mena de governador civil).

Tipus de document: informe sobre el "Estado gráfico comprensivo de las invasiones y defunciones ocasionadas por el cólera durante los meses de septiembre y octubre de las observaciones meteorológicas y de la clasificación por edades y sexo de los que han padecido las epidemias".

Informació que aporta: l'informe explica com el còlera,

«habiendose cebado principalmente en este pueblo, pues que sus condiciones higiénicas no son las más a proposito para la conservación de la salud y aun hoy encontramos vestigios de aquellos estanques de aguas pútridas que hacían inhabitable el país por las muchas dolencias y miasmas desarrollaban y aun están plagados sus moradores de tifus, fiebres intermitentes y de todas aquellas afecciones que tienden a la disolución de humores.

La parte mas baja de la población está construida sobre charcos y plantas acuáticas, su nivel excede pocos palmos al del mas, así es que están sus calles cenagosas la mayor parte del invierno, bastando una ligera avenida de algún torrente o alguna lluvia algo recia para anegar las calles y casas y sobre todo si domina el viento de levante que es el que constituye el único paso de desagüe que existe, los edificios son mezquinos y de mala construcción y dentro de ellos viven hacinados gran número de individuos.

Tranquilos no obstante los ocupaban sus moradores hasta el 30 de agosto del presente año, cuando de pronto, a las cuatro de la tarde creció un fuerte viento del N.E. se cubrió el cielo de inmensos nubarrones y pronto descargó una fuerte lluvia la que durante media hora estuvo anegando algunos campos; algunas horas después vióse a la población agitada demandando por todas partes los auxilios espirituales y corporales, á la media noche ya habían fallecido algunos de los que á la mañana paseaban alegres y al amanecer del día siguiente veinte y dos cadáveres y gran número de invadidos sembraron de consternación al país (...) La invasión de la enfermedad fue brusca y rápida, cebándose principalmente en la parte mas baja y húmeda lugar el más insano y al que se vigila y atiende mas, pero su escaso nivel hace difícil la construcción de sumideros para el desagüe de aguas putrefactas».

Segons aquest informe, en el poble, l'any 1865, hi havia 9500 habitants però en declarar-se el còlera varen fugir uns 3500. Dels més de 6000 que varen quedar, hi varen haver 943 infectats i d'aquests en moriren 260. Segons el mateix informe,

«el tratamiento usado contra esta afección cuya esencia es desconocida ha sido muy variado por cada facultativo y en cada enfermo, la medicación sintomática ha sido la mas generalmente usada observándose constantemente que las medicaciones mas sencillas han dado efectos mas satisfactorios que las complicadas. El empleo de tubefacientes en el epigastrio, las limonadas carbónicas, el agua fría y los enemas multilagoanodinos han sido muy útiles en el período de invasión; todos los preparados de opio, el perclorato de hierro, el acetato de plomo, nitrato de plata y demás narcóticos astringentes y hemostáticos y reconstituyentes, durante el primer período y mientras duraba el espasmo del cardias siempre han sido mas perjudiciales que útiles, cuando se han administrado por la vía superior.

Las sanguijuelas al epigastrio, los revulsivos y atemperantes con dieta famis han dado felices resultados al periodo de reacción así como los reconstituyentes alimenticios muy graduados han sido utilísimos para favorecer las convalecencias».

Problema o fet que ha motivat el document: l'aparició del còlera entre la població.

Naturalment, en aquesta època es desconeix encara l'existència del vibrion colèric, bacil que habita en mitjans aquàtics, aigües superficials, salobres, etc. Mitjançant la ingestió d'aigües contaminades arriba a l'intestí prim després de travessar l'estómac. A l'intestí s'hi estableix, es reproduïx i fabrica una enterotoxina o toxina colèrica que és la causant de les característiques diarrees. El quadre acostumava a començar de forma brusca, amb una diarrea líquida, que si bé al principi contenia matèria fecal, aviat es tornava aquosa. Poques hores després apareixen els vòmits, quan encara no hi ha febre. Al cap de 24 hores, la malaltia assoleix la seva màxima gravetat. El malalt pot perdre un litre d'aigua per cada hora que transcorre. Apareixen signes de deshidratació, rampes musculars, hipotensió, y sobrevé la mort.

Per a combatre la malaltia és fonamental combatre la deshidratació i cobrir la pèrdua constant de líquids que és necessari reposar assegurant quantitats anàlogues de les sals que es perden (sodi, potassi, clorurs, bicarbonats, etc.). La prevenció del còlera requereix necessàriament tractar l'aigua que es consumeix i evitar que aquesta es pugui contaminar amb residus fecals, que són portadors del bacil.

En l'informe de les autoritats de Sant Martí es cita la relació entre l'aigua i la malaltia amb diagnòstic bastant correcte en afirmar que «sus condiciones higiénicas no son las más a proposito para la conservación de la salud». Tot i així, encara es planteja la teoria de la infecció de l'aire i, sobretot, la referència als mals humors:

«y aun hoy encontramos vestigios de aquellos estanques de aguas pútridas que hacían inhabitable el país por las muchas dolencias y miasmas que desarrollaban y aun están plagados sus moradores de tifus, fiebres intermitentes y de todas aquellas afecciones que tienden a la disolución de humores».

És cert que els metges plantegen que la malaltia

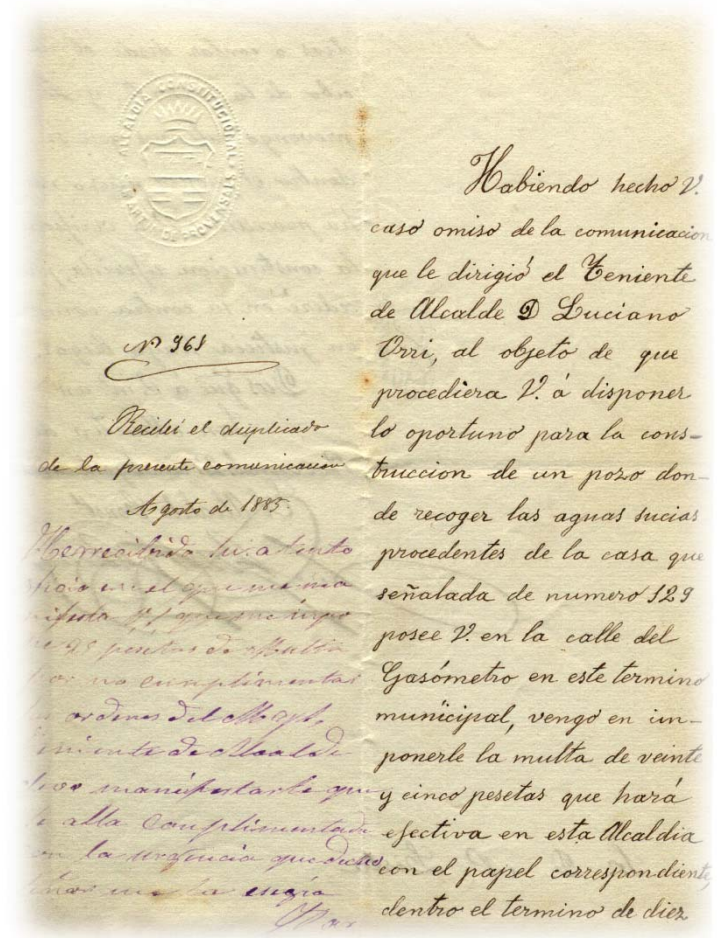
«es de naturaleza desconocida». (...) «La invasión de la enfermedad fue brusca y rápida, cebándose principalmente en la parte mas baja y húmeda, lugar más insano».

Finalment, cal plantejar el tractament de l'epidèmia; els facultatius han observat que els remeis més senzills són els més eficaços i citen especialment les infusions i beure aigua. Naturalment, aquesta era la millor forma de combatre la deshidratació. Tot i així, encara plantegen el repugnant remei de les sangoneres, la dieta famis, és a dir, que el pacient passés gana i altres residus de la medecina precientífica. Encerten en descartar els tractaments a base d'opi i altres fàrmacs que en res afavorien el combat contra el bacil. El tractament que es recomanava en el manual mèdic del doctor Le Roy que s'ha citat anteriorment és sorprenent:

«Cólico miserere, cólera morbo: Estas dos enfermedades, que se presentan con los síntomas mas alarmantes y espantosos, reconocen por causa la serosidad, que siendo en este caso sumamente abrasadora y corrosiva, retuerce el intestino íleon, suprime toda dejección por las vías inferiores, excita vómitos horribles, cripsduras, retortijones, desmayos, calentura violentísima, en una palabra, ofrecen el conjunto de síntomas mas horrorosos y amenazantes para la vida del doliente. Están indicadas las cantáridas en las piernas; y la evacuación de ser muy activa (...) el vómito purgativo y el purgante deben administrarse alternativamente (...)».

Aquesta manera d'afrontar el còlera no era exclusiva de la medecina espanyola. A Gran Bretanya es practicaven remeis similars. No fou fins a 1854 que John Snow, un metge londinenc, demostrà que els habitants d'un barri de la capital que havien begut aigua foren infectats, mentre que els que bevien cervesa se'n lliuraren. A Espanya, la ciència mèdica també havia fet progressos notables i en el terreny de la bacteriologia, Joaquim Balcells Pascual havia descrit correctament el vibrion colèric. El problema però, no era només mèdic, era també social i sanitari.

4. Una epidèmia ben documentada: el còlera de 1885

Pautes concretes de treball

Els documents que componen aquest dossier fan referència, fonamentalment, a l'epidèmia de 1885, amb excepció dels dos exemples anteriorment examinats.

Una de les primeres tasques a realitzar seria repartir els documents entre l'alumnat i que aquest els ordenés cronològicament.

Un cop ordenats, cal començar a estudiar el més antic. Es tracta del document número 1 que es tracta d'una carta de 18 de juliol de 1884 de l'alcaldia dirigida al senyor Lluís Tarradas. Per tal d'estudiar el document, es pot aplicar el mateix esquema que s'ha utilitzat anteriorment. És a dir:

Any, mes i dia

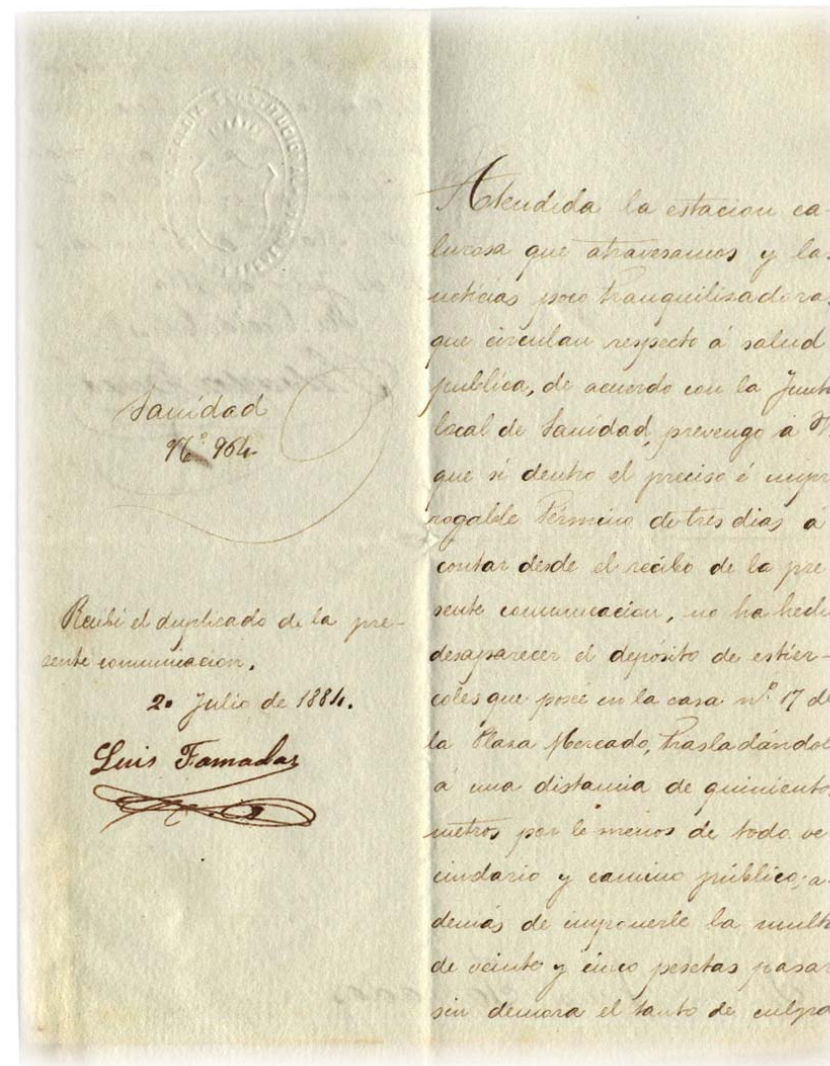
Lloc d'emissió i lloc de recepció

Tipus de document (comunicat, còpies, peticions, etc.)

Informació que aporta

Problema o fet que ha motivat el document

Persones i llocs que s'esmenten

L'epidèmia de 1885 fou tractada de manera molt diferent a totes les anteriors; la malaltia preocupava molt, causava una gran alarma i l'administració espanyola cada vegada se'n preocupava més. Un exemple en són aquestes comunicacions enviades per l'alcalde a alguns veïns (*document 1*):

«Atendida la estación calurosa que atravesamos y las noticias poco tranquilizadores que circulan respecto a la salud pública, de acuerdo con la junta de Sanidad prevengo a Vd. que su dentro el preciso e improrrogable término de tres días a contar desde el recibo de la presente comunicación no ha hecho desaparecer el depósito de estiércoles que posee en su casa nº 17 de la plaza del Mercado trasladándolo a una distancia de quinientos metros por lo menos de todo vecindario y camino público, además de imponerle la multa de veinte y cinco pesetas pasará sin demora el tanto de culpa que contra Vd. corresponda a los tribunales de justicia por desobediencia a mi autoridad.

Dios guarde a Vd. muchos años.

San Martín de Provensals.

18 de julio de 1884.

El alcalde».

El següent document és el número 2 del dossier i ens parla que durant l'estiu de 1884, davant dels rumors insistents de còlera a França, l'ajuntament de Sant Martí i la Junta de Sanitat, començà a prendre mesures:

«En atención a las noticias que circulan referentes a la aparición de cólera en la vecina Nación francesa hállome en el caso de adoptar todas aquellas medidas de precaución necesarias a evitar los funestos efectos de dicha enfermedad si desgraciadamente invadiera esta población.

En su consecuencia de acuerdo con la Junta Local de sanidad, he determinado recomendar eficazmente a todos los dueños de establecimientos que podrían considerarse hoy como insalubres observen en ellos la mas exquisita limpieza. Y perteneciendo a la clase dicha la vaquería que Vd. posee en la calle de Mataplana número 4 de esta población prevengo a Vd que si no procura observar en ella todas aquellas condiciones de aseo y limpieza tan necesarias en las presentes circunstancias, además de imponerle la multa de veinte y cinco pesetas pasará el tanto de culpa que en su contra corresponda a los tribunales de Justicia. Dios Guarde a V. muchos años. 7 de julio de 1884».

Al mateix temps, a finals de juny, es distribuïren per la població uns fulls que contenen «Instrucciones de higiene privada, redactadas de conformidad con los dictámenes de la Academia de Medicina de Madrid y Real Consejo de Sanidad». El dia 11 de juny (*document 14*),

«la Junta de Sanidad Local nombra a dos individuos para la asistencia a los coléricos que lo necesiten, confiándoles además el encargo de desinfectar las habitaciones, ropas del enfermo, y demás que fuese menester».

La mateixa Junta prohibeix des d'aquesta data «la matanza y expedición de carne de macho cabrio, de macho lanar y de cabra». Alhora, es va començar un control exhaustiu dels pous d'aigua, enviant als seus propietaris missives com la que es pot veure en el document 16 que a continuació es transcriu:

«8 de Julio de 1885.

Habiendo tenido conocimiento del mal estado de limpieza en que se encuentra el pozo de la casa que Vds. poseen en la calle del Clot, en el que se halla establecido el café de Cataluña, cuyas aguas según se dice empiezan a corromperse y pueden por lo tanto despedir emanaciones que podrían alterar la salud pública cuya conservación, me hallo en el deber de procurar, he acordado prevenir a Vdes que procedan dentro del término de ocho días precisamente a la limpieza del pozo en cuestión...».

Un document datat el 5 d'agost de 1885 va despertar l'alarma. S'havia detectat el primer cas de còlera a la ciutat. Es succeïren moltíssims més documents com el document 13, entre d'altres.

«11 de agosto de 1885.

Pongo en su conocimiento como durante esta noche han ingresado dos enfermos en este hospital y el hijo de uno de estos ya convaleciente, al que al presente el concejal Sr. Caballeria se le ha admitido no tan solo por hacer compañía a su padre si no que también para que no fuera por la noche por la calle estando tan delicado, los que al parecer siguen bien en su estado; a pesar que aun no ha venido ningún medico a pasar a esta hora la visita. Esperando ordenes superiores, Dios guarde a Vd. muchos años».

Per la documentació existent sabem que quan un metge identificava un nou cas remetia un comunicat notificant-t'ho a l'alcaldia, qui, a la vegada, enviava al govern civil una estadística diària d'infectats i de defuncions. Per tant, els facultatius tenien ordres estrictes d'informar sobre qualsevol anomalia i de notificar de forma immediata a les autoritats qualsevol brot epidèmic, tal com s'especifica en el document següent dirigit, precisament, als metges de la població. És el cas del document 18.

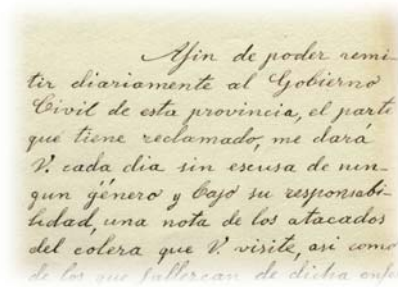
«Sres. Médicos de esta población.
6 de agosto de 1885.

A fin de poder remitir diariamente al Gobierno Civil de esta provincia el parte que tienen reclamado, me dará Vd. cada día sin excusa de ningún género y bajo su responsabilidad, una nota de los atacados del colera que Vd. visite, así como de los que fallezcan de dicha enfermedad, expresando en este caso su sexo, edad, estado y profesión».

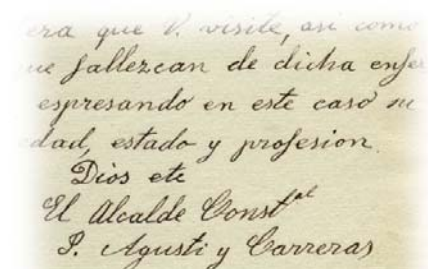
Les mesures fonamentals, aquest cop, seran higièniques; són freqüents les sancions imposades amb una multa de 25 pessetes. Un exemple pot trobar-se en el document 3:

«Habiendo hecho Vd. caso omiso de la comunicación que le dirigió el teniente de Alcalde D. Luciano Orri, al objeto de que procediera Vd. a disponer lo oportuno para la construcción de un pozo donde recoger las aguas sucias procedentes de la casa señalada de número 129 que posee Vd en la calle del Gasómetro, vengo en imponerle la multa de veinte y cinco pesetas que hará efectiva en esta alcaldía con el papel correspondiente, dentro del término de diez días a contar desde el recibo de la presente, y le prevengo además que si dentro del propio plazo no ha procedido Vd a verificar la construcción referida, procederé en su contra como en justicia haya lugar (...)

27 de agosto de 1885».

Afin de poder remitir diariamente al Gobierno Civil de esta provincia, el parte que tiene reclamado, me dará Vd. cada día sin excusa de ningún género y bajo su responsabilidad, una nota de los atacados del colera que Vd. visite, así como de los que fallezcan de dicha enfermedad,

era que V. visite, así como de los que fallezcan de dicha enfermedad, expresando en este caso su sexo, edad, estado y profesión.
Dios etc
El Alcalde Const^{te}
P. Agustí y Carreras

Es tracta també de tenir cura de la dieta alimentària, parant especial atenció als crustacis i mariscs (criats en aigües susceptibles d'estar infectades). A més, cal facilitar aliments a la part de la població que no disposa de recursos, i que per tant cal suposar que està mal alimentada. És curiós en aquest sentit, examinar aquesta comunicació de l'alcalde als tinents d'alcalde corresponent al document 20:

«20 agosto de 1885.

La Junta de Auxilios de esta población en sesión del día de hoy acordó dirigirse a los señores tenientes de alcalde de este Ayuntamiento a fin de que, de acuerdo con las Juntas auxiliares de Sanidad de cada Distrito, averigüen el número de familias necesitadas que existe en cada uno de ellos, formando la correspondiente lista, que entregaran a esta Alcaldía al objeto de atender oportunamente las necesidades de las mismas y encargándoles además que a este objeto se entere también cada uno en su distrito respectivo por los tenderos que en el existan del precio ínfimo a que suministrarían por cuenta del Ayuntamiento, la libra de arroz, carne, pan y tocino. LO que comunico a Vd. para su conocimiento, esperando de su buen celo que a la brevedad posible dará cumplimiento al transcrito acuerdo, participandome el resultado de sus averiguaciones».

En aquest moment doncs, cal estimular la higiene personal. Cal netejar les cases i les habitacions i s'ha d'evitar criar animals en els habitatges (conills, gallines, porcs, etc.). També cal desinfectar sovint amb calç les portes dels habitatges. També, en aquests casos, les instruccions donades per l'alcaldia son expeditives. Un bon exemple el trobem en el document 25:

«21 de septiembre de 1885.

Inmediatamente de recibido el presente oficio se servirá Vd. hacer entrega de las llaves del piso 2º de la casa 391 de la carretera de Mataró de esta población para proceder con la urgencia que el caso reclama la desinfección del piso citado, ya que han existido en él varios enfermos coléricos advirtiendo a Vd que si no lo efectúa o no se presenta V ante esta alcaldía con las llaves de referencia para poder efectuar la desinfección indicada le exigiré sin contemplación alguna toda la responsabilidad a que en justicia haya lugar».

5. Els tractaments de la malaltia: Koch, Pasteur i el Dr. Ferran.

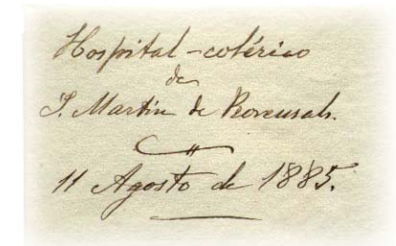
Les instruccions que es donaven a la població obliguen a avisar immediatament al metge, tal com es veu en l'extens document 35. El malalt es posarà immediatament al llit i procurarà conservar la calor i cada mitja hora prendrà infusions calentes. Això evitarà la deshidratació, i l'aigua bullint impedirà la transmissió del bacil per via oral. També es prescriu el *laudanum*, que és un anti-vomitiu i té com a finalitat evitar la pèrdua de líquids.

S'avisava a la població que no cregui en remeis miraculosos o específics, ja que no n'hi ha, s'insisteix en la desinfecció amb alcohol i altres bactericides. La Junta local de Sanitat també es pronuncia sobre la utilitat o no del sistema de vacunació aplicat pel Dr. Jaume Ferran. Aquest cas té un interès peculiar.

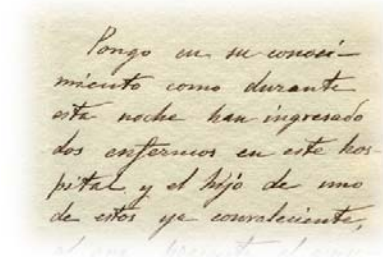
Pautes concretes de treball

El Dr. Jaume Ferran i Clua és un científic important de l'època. Es podria dur a terme una recerca a Internet o en alguna enciclopèdia per tal d'ubicar aquest personatge en l'època.

Jaume Ferran i Clua (1852-1929) s'havia interessat des de jove per la bacteriologia. El seu domini de la fotografia li permeté fixar els resultats dels seus estudis sobre plaques fotogràfiques. L'any 1884, quan l'epidèmia de còlera arribava a Tolón y Marsella, es desplaçà a aquestes ciutats franceses per poder-les investigar. Coneixedor del descobriment de Koch, que l'any 1883 havia identificat el bacil que produïa la malaltia i bon coneixedor també dels mètodes de vacunació ideats per Pasteur, desenvolupà una vacuna contra el mal en el moment en què s'estava estenent. La vacuna es començà a aplicar a València amb cert èxit, però un sector de la classe mèdica espanyola s'hi oposà; no entenien ni acceptaven la inoculació del mal com a mètode de prevenir-lo. El ministre de la governació, Romero Robledo va prohibir la campanya de vacunació i posà en dubte l'eficàcia del sistema. No fou fins al 1907 que es va reconèixer la seva eficàcia, i el Dr. Ferran fou guardonat per la parisina Acadèmia de les Ciències. Els seus mètodes s'estengueren durant els anys de la primera guerra mundial, quan els soldats combatents foren massivament vacunats contra el còlera.

Hospital - cólera
de
J. Martín de Perussab.
11 Agosto de 1885.

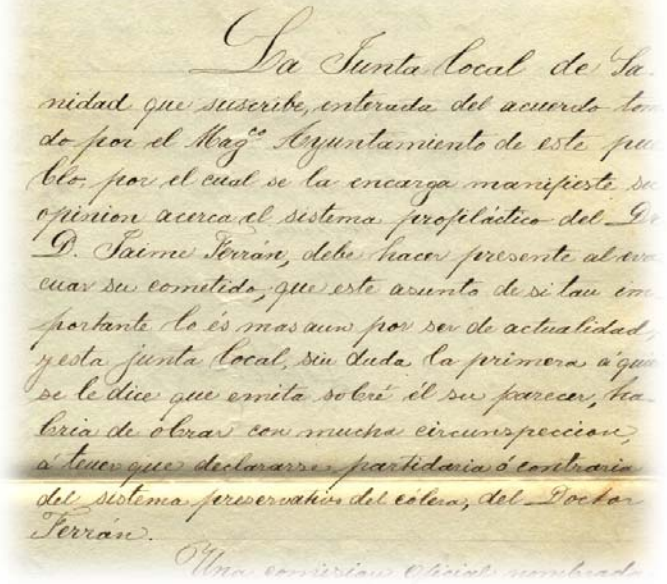
Pongo en su conocimiento
como durante
esta noche han ingresado
dos enfermos en este hos-
pital y el hijo de uno
de ellos ya convaleciente.

A Sant Martí, la Junta local de Sanitat es feu ressò de les pressions del govern. En l'acta del dia 14 de setembre, corresponent al document 26, s'esmenta que:

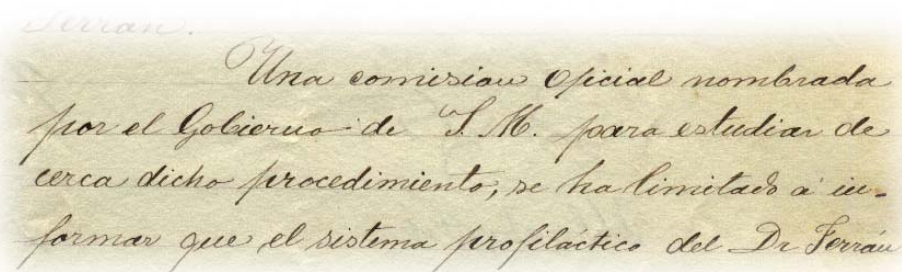
«Una comisión oficial nombrada por el gobierno de S.M. para estudiar de cerca dicho procedimiento se ha limitado a informar que el sistema profiláctico del Dr. Ferrán debia considerarse como un asunto libre a voluntad del inoculador e inoculado. Si esto ha dicho una comisión compuesta puramente de personas facultativas, seria hasta pretenciosa esta Junta tratando de emitir su opinión en uno u otro sentido (...)

14 de setiembre de 1885».

Tot i així, el model d'assistència sanitària que es creà en aquesta ocasió fou molt més complex i eficaç que en les epidèmies anteriors. Es va preveure la malaltia contractant prèviament personal especialitzat, creant hospitals de colèrics amb una dotació de medicaments, elements esterilitzants, i, per descomptat, personal sanitari. L'ajuntament disposà de comunicats diaris sobre els progressos de la malaltia. Es combateren els possibles focus infecciosos tal com els pous, conduccions d'aigua, dipòsits, etc. Es crearen brigades de desinfecció amb un responsable al seu front, i s'habilitaren fons especials per combatre la malaltia. Finalment, s'elaborà una detallada memòria sobre la malaltia i la forma de combatre-la.

La Junta Local de Sa-
nidad que suscribe, enterada del acuerdo to-
do por el Mag^o Ayuntamiento de este pue-
blo, por el cual se le encarga manifieste su
opinión acerca del sistema profiláctico del Dr.
D. Jaime Ferrán, debe hacer presente al ayun-
tamiento su cometido, que este asunto de si tan im-
portante le es mas aun por ser de actualidad,
y esta junta local, sin duda la primera a qui
se le dice que emita sobre el su parecer, ha-
bria de obrar con mucha circunspeccion,
a tener que declararse partidaria o contraria
del sistema preservativo del colera, del Doctor
Ferrán.

Una comisión oficial nombrada
por el Gobierno de S.M. para estudiar de
cerca dicho procedimiento, se ha limitado a in-
formar que el sistema profiláctico del Dr Ferrán

6. Algunes conclusions. La malària i el còlera avui.

L'estudi del desenvolupament epidemiològic a Occident durant el segle XIX revela que amb anterioritat al desenvolupament d'una medicina científica, molta gent relacionava les epidèmies esmentades amb les aigües putrefactes. No sabien les causes concretes però encertaven en alguns remeis. El progrés de la medicina va permetre identificar els agents causants dels mals, fet que va permetre combatre millor la malaltia. No obstant, el que proporcionà més èxit contra l'última gran epidèmia de còlera de 1885 fou la millora de les condicions, el tractament de l'aigua, la decidida intervenció de les Juntes de Sanitat que no dubtaren en sancionar als infractors, i en establir una autèntica disciplina sanitària.

De forma similar, les epidèmies de malària i còlera en algunes de les zones del tercer món requereixen naturalment del concurs de la medicina, amb campanyes de vacunació preventiva i tractament mèdic en cas de contagi. Tot i així, el que realment resultaria eficaç seria l'existència d'una autèntica política sanitària que potabilitzés les aigües, canalitzés els residus, s'eliminés els focus infecciosos del centre de les ciutats, s'alimentés millor a la població, etc. És a dir, l'eradicació de les grans epidèmies només és possible en el marc d'un desenvolupament equilibrat de la Terra.

Pautes concretes de treball

Per tal de finalitzar el treball d'aquest dossier, es podria proposar una taula rodona o un debat en què els alumnes poguessin plantejar el problema de les malalties epidèmiques actuals en el món. Els punts de debat podrien ser:

- Estat actual de les grans malalties epidèmiques en els països subdesenvolupats: malària, còlera, sida, etc.
- Respostes mèdiques a les epidèmies: mesures preventives, vacunes, tractaments, costos, etc.
- Eficàcia de les mesures mèdiques.
- Respostes sanitàries a les epidèmies: tractaments de l'aigua, higiene, clavegueram, neteja de roba, etc.
- Causes de la ineficàcia de les mesures mèdico-sanitàries actuals.
- És possible un tractament mèdico-sanitari avançat en societats subdesenvolupades?
- Per què les societats desenvolupades no pateixen aquestes epidèmies amb aquesta mateixa intensitat?
- Quines són les lliçons que se'n poden extraure del tractament epidemiològic del segle XIX?

Per a preparar la taula rodona es podria buscar documentació en organitzacions com: Metges Sense Frontera, Médicus Mundi, etc. També es poden consultar les següents pàgines web:

<http://200.9.43.162/ms/estadist/enferme/paludi.htm>
Ministerio de Salud de Costa Rica. Paludismo

<http://www.un.org/Pubs/CyberSchoolBus/spanish/health/htm/indexenf.html>
Listadode la Escuela Cibernética de las Naciones Unidas

<http://www.healthig.com/malaria/malaria1.html#Malaria1>
La humanidad contra la malaria

<http://caibco.ucv.ve/MALARIA/Malaria.htm>
La malaria en Venezuela

<http://www.el-mundo.es/1999/07/25/sociedad/25N0103.html>
Vacuna contra la malaria (El Mundo, 25 julio 1999)

<http://sites.netscape.net/mapatarr/homepage.htm#Edad Antigua>
La malaria a lo largo de la historia

http://www.nacion.co.cr/ln_ee/ESPECIALES/tiempo2000/figuras1.html
Página con información del Dr. Manuel Elkin Patarroyo. Vacuna contra la malaria.

<http://www.vdh.state.va.us/spanish/choleraf.htm>
El cólera. Oficina de Epidemiología, Departamento de Salud de Virginia

<http://ns.netsalud.sa.cr/ms/estadist/enferme/colera.htm>
Ministerio de Salud de Costa Rica. Cólera.

Recull de la documentació del dossier «Perseguint microbis»

Document 1. Carta de 18 de juliol de 1884, registre nº 96964, de l'Alcaldia dirigida al senyor Lluís Tarradas.

Document 2. Carta de 7 de juliol de 1884, registre nº 867, de l'Alcaldia dirigida al senyor Pedro Casas.

Document 3. Carta de 27 d'agost 1885, registre nº 968, de l'Alcaldia dirigida al senyor N. Lista.

Document 4. Carta de 13 d'octubre de 1885, registre nº 2506, de la Junta provincial de sanitat a l'Alcaldia.

Document 5. Esborrany de carta de 6 d'agost de 1885, de l'Alcaldia dirigida al cobrador civil.

Document 6. Carta de 23 de novembre de 1885, registre nº 1138, de la Direcció general de beneficència a l'Alcaldia.

Document 7. Carta circular de 12 d'agost de 1885, registre nº 489, del Govern civil a l'Alcaldia de Sant Martí.

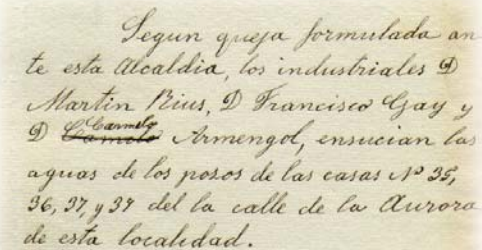
Document 8. Carta de 23 d'agost de 1885, registre nº 537, del Govern civil a l'Alcaldia de Sant Martí.

Document 9. Esborrany de carta de 20 de juny de 1885, de l'Alcaldia al Governador civil.

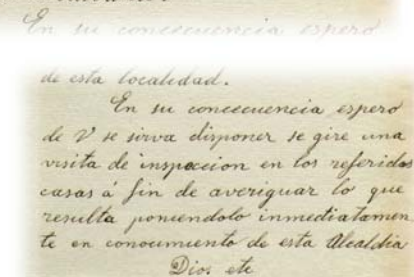
Document 10. Carta de 27 d'agost de 1885, de l'Alcaldia al Governador civil.

Document 11. Memòria impresa de 12 de març de 1886, de l'Alcaldia presentada a la Corporació municipal.

Document 12. Comunicat de 27 d'agost de 1885, del Director de l'Hospital de Colèrics a l'Alcaldia.

Segun queja formulada ante esta Alcaldia, los industriales D Martin Pius, D Francisco Gay y D ~~Carmita~~ Armengol, ensucian las aguas de los pozos de las casas nº 35, 36, 37 y 39 del la calle de la Aurora de esta localidad.

En su consecuencia espero de V se sirva disponer se gire una visita de inspeccion en los referidos casas a fin de averiguar lo que resulta poniendolo inmediatamente en conocimiento de esta Alcaldia
Dios etc.

Document 13. Comunicat de 11 d'agost de 1885, del Director de l'Hospital de Colèrics a l'Alcaldia.

Document 14. Acord de 15 de juny de 1885, de la Junta Local de Sanitat.

Document 15. Comunicat de 26 de juny de 1885, de l'Alcaldia.

Document 16. Carta de 8 de juliol de 1885, de l'Alcaldia a Francisca Casas i Manuel Pagès.

Document 17. Carta de 29 de juliol de 1885, de l'Alcaldia al President de la "Junta de la Acequia condal".

Document 18. Carta circular de 6 d'agost de 1885, de l'Alcaldia als metges de la localitat.

Document 19. Esberrany de carta de 5 d'agost de 1885, de Joan Ribó a diversos particulars.

Document 20. Carta de 20 d'agost de 1885, de l'Alcalde als tinents d'alcalde.

Document 21. Esberrany de carta de 26 d'agost de 1885, de l'Alcaldia al director de l'Hospital de colèrics.

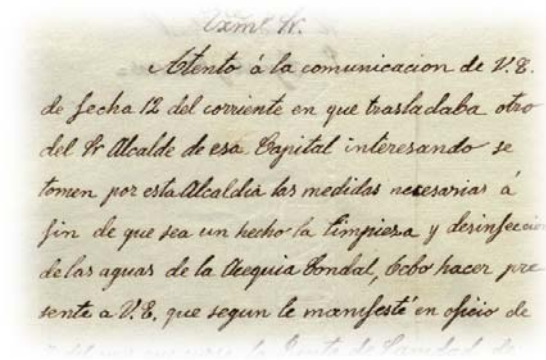
Document 22. Esberrany de carta de 21 d'agost de 1885, de l'Alcaldia al rector Francisco Sendil.

Document 23. Esberrany de nomenament de practicant de 29 d'agost de 1885, de l'Alcaldia a Tomàs Roig.

Document 24. Esberrany de comunicat de 20 d'agost de 1885, de l'Alcaldia a Tomàs Cabeza.

Document 25. Esberrany d'ofici de 21 de setembre de 1882, de l'Alcaldia a Pablo Urgellés.

Document 26. Comunicat de 14 setembre de 1885, de la Junta Local de Sanitat dirigit a la població.

Líam. 11.
Atento à la comunicacion de V. S.
de fecha 12 del corriente en que trasladaba otro
del Sr. Alcalde de esa Capital interesando se
tomen por esta Alcaldia las medidas necesarias à
fin de que sea un hecho la limpieza y desinfeccion
de las aguas de la Acequia Condal, debo hacer pre-
sente a V. S. que segun le manifesté en oficio de

Document 27. Carta de 13 d'agost de 1885, registre nº 493, del Govern civil a l'Alcaldia.

Document 28. Esborrany d'ofici de 16 d'octubre 1885, de l'Alcaldia a Pedro Riera (amo del dipòsit de porcs).

Document 29. Esborrany d'ofici de 15 d'octubre de 1885, de l'Alcaldia al Govern civil.

Document 30. Esborrany d'ofici de 25 de novembre de 1885, de l'Alcaldia al Govern civil.

Document 31. Esborrany d'ofici de 17 d'agost de 1885, de l'Alcaldia al Govern civil.

Document 32. Comunicat estadístic diari de 7 d'agost de 1885, de l'Alcaldia al Govern civil.

Document 33. Nota de 10 de setembre de 1885, de metge a Alcaldia.

Document 34. Qüestionari de 16 de desembre de 1885, de Govern civil a Alcaldia.

Document 35. Instruccions d'higiene de 22 de juny de 1885, de l'Ajuntament de Sant Martí de Provençals.

